

A dirty job that needs to be done!

De rol van het raadslid in de ogen van Nederlandse burgers

BAS DENTERS

Prof. dr. S.A.H. Denters is hoogleraar Bestuurskunde aan het Institute for Innovation and Governance Studies (IGS) en de Vakgroep Bestuurskunde van de Universiteit Twente.

1 Inleiding

Voor de Nederlandse gemeenten is 2012 een bijzonder jaar. Op 28 februari 1912 werd op initiatief van een aantal burgemeesters de “Vereeniging van Nederlandse Gemeenten” opgericht. Dit jaar viert deze vereniging zijn 100-jarig bestaan. Dit gedenkwaardig jubileum is een gepast moment om stil te staan bij de staat van het lokaal bestuur honderd jaar na de oprichting van de VNG en bijna 165 jaar nadat Thorbecke’s monumentale Grondwet van 1848 de constitutionele basis legde voor het moderne gemeentewezen in ons land. Voor wat betreft het gemeentelijk bestuur bepaalt deze wet in artikel 139: “Aan het hoofd der gemeente staat een raad, welks leden onmiddellijk door de ingezetenen, op de wijze door de wet te regelen, voor een bepaald aantal jaren worden verkozen.” (Van Hasselt, 1987: 313). En hoewel er sedertdien in ons land veel is veranderd vormt deze bepaling nog immer het funderend principe voor ons lokaal bestuur.¹

Het is om die reden terecht dat de VNG bij zijn Trendlezing in dit jubileumjaar de nadruk legt op de positie van de gemeenteraad als de rechtstreeks gekozen vertegenwoordiging van de plaatselijke bevolking. Binnen het gemeentelijke bestuursmodel vervult de raad een spilfunctie in de relatie tussen burgers en lokaal bestuur. De door de ingezetenen gekozen leden van de gemeenteraad vertegenwoordigen de bevolking. Deze vertegenwoordigers kunnen in een openbaar debat gezamenlijk richtinggevende uitgangspunten voor de behartiging van de collectieve belangen van de ingezetenen. Ten slotte dienen zij erop toe te zien dat het bestuur conform deze uitgangspunten opereert.

Uiteraard moeten we hierbij aantekenen dat er in het lokaal bestuur meer en meer ruimte is ontstaan voor rechtstreekse invloed van burgers op het bestuur (via

vormen van inspraak en interactief bestuur) en op de inrichting van hun leefomgeving (via burgerinitiatieven). De context van het burgernabije lokaal bestuur biedt hiertoe goede mogelijkheden. Deze kanalen voor niet-electorale burgerparticipatie – die vooral gestalte krijgen op het lokale niveau – en het gebruik ervan zijn van wezenlijk belang voor een vitale democratie, niet alleen op gemeentelijk niveau maar ook meer algemeen.² Maar dat neemt niet weg dat ook thans de democratie in essentie een representatieve democratie is. In het afgelopen decennium is de aandacht onder invloed van de invoering van het dualisme – zowel in de bestuurspraktijk (bijvoorbeeld: Stuurgroep Evaluatie Dualisering Gemeentebestuur, 2004) als in het bestuurskundig onderzoek (zie bijvoorbeeld: Denters e.a., 2000; De Groot, 2009; De Groot, Denters & Klok, 2010) – vooral uitgegaan naar de verhouding gemeenteraad tot het College van Burgemeester en Wethouders. Gezien het belang van de democratische legitimatie van het de raad is het langzamerhand tijd de aandacht te verschuiven naar de relatie burgers – gemeenteraad. Ik wil in mijn bijdrage bij drie vragen stilstaan:

- 1 Wat zien Nederlandse burgers als belangrijke onderdelen van de rol van lokale volksvertegenwoordigers?
- 2 Hoe beoordelen Nederlandse burgers vanuit dit perspectief de kwaliteit van het functioneren van raadsleden in de eigen gemeente?
- 3 Hoeveel burgers zijn bereid om zich desgevraagd kandidaat te stellen voor een functie als raadslid en welke factoren beïnvloeden deze bereidheid?

De eerste vraag betreft de verwachtingen van burgers omtrent hun vertegenwoordigers. In het onderzoek naar de representatieve democratie is veel aandacht besteed aan de rolopvattingen van volksvertegenwoordigers en kandidaat-volksvertegenwoordigers. Het meeste onderzoek hierna betreft leden en kandidaten voor het nationale parlement (bijvoorbeeld: Den Ridder, Van Holsteijn & Koole, 2011; Van der Kouwe, Pennings & Keman, 2011), maar er is ook wel onderzoek naar rolopvattingen en –gedrag van raadsleden (bijvoorbeeld: Denters, De Groot & Klok, 2011; Denters & Van der Kolk, 1993; Denters & De Jong, 1992). Gerichtte aandacht voor de rol van het raadslid vanuit het perspectief van burgers ontbreekt evenwel goeddeels (een uitzondering is: Denters, 1995).

De tweede vraag betreft de beoordeling van raadsleden door burgers vanuit de rolverwachtingen van de burgers: hoe beoordelen zijn in dit licht hun raadsleden? Uiteraard is er – ook ten aanzien van de lokale democratie – wel onderzoek naar de algemene oordelen over de tevredenheid van burgers met het functioneren van de (lokale) democratie en het vertrouwen in de competentie, integriteit en responsivi-

teit van (lokale) bestuurders en politici (bijvoorbeeld: Denters, 2002). Niettemin ontbreekt hierbij gerichte aandacht voor de rol van (lokale) volksvertegenwoordigers.

De derde vraag die we stellen betreft de bereidheid van burgers om zich desgevraagd kandidaat te stellen voor het lidmaatschap van de raad. Ook dit is een blinde vlek op de lokaal-bestuurlijke kenniskaart. Er is veel onderzoek naar de actieve lokale politieke betrokkenheid van burgers om politiek-bestuurlijk te participeren – ook lokaal (zie onder meer Tops e.a., 1990; Denters & Geurts, 1998; Denters e.a., 2011). Systematisch onderzoek naar de bereidheid van ingezetenen om gebruik te maken van hun passief kiesrecht ontbreekt goeddeels. Gezien het belang van deze vorm van participatie voor het functioneren van de (lokale) representatieve democratie mag dit gebrek aan aandacht opmerkelijk heten.

In deze bijdrage beogen we in deze lacunes te voorzien. Dat doen in het kader van een door de VNG in samenwerking met de vakgroep Bestuurskunde en het Institute for Innovation and Governance Studies (IGS) van de Universiteit Twente uitgevoerd onderzoek. De VNG heeft daarbij de kosten van de dataverzameling voor zijn rekening genomen. De personele onderzoekskosten kwamen voor rekening van de vakgroep Bestuurskunde en het IGS. De door de auteur ontwikkelde vragenlijst is door MarketResponse Nederland (Leusden) in de periode tussen 26 januari 2012 tot en met 15 februari 2012 afgenomen onder 500 Nederlanders van 18 jaar en ouder.³ De uitkomsten van het onderzoek zijn representatief voor de betreffende populatie, voor zover deze toegang heeft tot het internet.⁴ In deze bijdrage beantwoord ik op basis van de aldus verkregen onderzoeksresultaten de drie centrale vragen en ga daarbij ook in op mogelijke praktische en bestuurlijke implicaties van de bevindingen.

2 Wat verwachten burgers van raadsleden?

Raadsleden vertegenwoordigen krachtens Grondwet en Gemeentewet de ingezetenen van hun gemeente. Wat in die context onder het begrip “vertegenwoordigen” moet worden verstaan is geenszins duidelijk. In de normatieve democratietheorie zijn sterk uiteenlopende visies geformuleerd op de rol van volksvertegenwoordigers (zie onder meer Thomassen, 1976 en 1991; Judge, 1999). In tabel 1 is een aantal van de belangrijkste normatieve modellen uit deze literatuur samengevat in een aantal typerende uitgangspunten en bijbehorende uitspraken.

Een eerste visie op representatie – het afspiegelingsmodel – gaat uit van de idee dat het wenselijk is dat de volksvertegenwoordiging in relevante aspecten een getrouwe “afbeelding” vormt van de door deze vertegenwoordiging gerepresenteerde bevolking. De vertegenwoordiging voldoet aan deze eis als zij een representatieve steekproef is uit de ‘populatie’. Relevante kenmerken kunnen betrekking hebben op persoonlijke kenmerken – zoals het geslacht, de leeftijd, de etnische of culturele herkomst of de opleiding – of de politieke opvattingen van de vertegenwoordigers. Vanuit dit perspectief is in het verleden onder meer de mannelijke dominantie van politiek ambten gewraakt. Vanuit een vergelijkbare zorg om de representativiteit sprak het NCW (1993) van een democratie van ambtenaren en leraren en maakten de bestuurskundigen Bovens en Wille (2009) gewag van een diplomademocratie.

In een tweede visie, die onder meer wordt onderschreven door bijvoorbeeld Burke (1999) en Thorbecke (zie hiervoor Denters & De Jong, 1996), is de volksvertegenwoordiger geen directe belangenbehartiger die eerst en vooral opkomt voor de belangen van degenen die hij vertegenwoordigt. In plaats daarvan dient hij zich op te stellen als een *vertrouwenspersoon* (“trustee”) van zijn kiezers. Die vertrouwenspersoon staat in nauw contact met zijn achterban en weet wat er daar leeft. Op basis daarvan neemt hij namens zijn achterban deel aan het beraad met andere afgevaardigden. Die afgevaardigden zijn echter geen behartigers van particuliere en deelbelangen. De volksvertegenwoordiging moet in de woorden van Burke geen “congress of ambassadors from different and hostile interests” vormen. De vertegenwoordiging behoort een “deliberative assembly” te zijn, gericht op het algemeen belang van de gehele gemeenschap. Vanuit deze optiek wordt groot belang gehecht aan de oordeelkundigheid, de onafhankelijkheid en de oriëntatie op het algemeen belang. Dat betekent niet dat de vertegenwoordiger zich niets gelegen hoeft te laten liggen aan zijn achterban. De vertegenwoordiger dient om zijn rol adequaat te kunnen vervullen goed op de hoogte zijn van wat er in eigen kring leeft en daarmee waar mogelijk rekening houden. Bovendien moet hij over zijn keuzes, zeker als deze afwijken van de wensen uit eigen kring, met zijn achterban communiceren.⁵

Deze visie van het raadslid als een onafhankelijk, ongebonden en vrijdenkend individu staat op gespannen voet met de realiteit van de hedendaagse **partijendemocratie**. In het normatieve model dat aan een dergelijke democratie ten grondslag ligt is de vertegenwoordiger eerst en vooral een vertegenwoordiger van een partij (zie: Thomassen 1976 en 1991; Denters 1993). Meerdere om de kiezersgunst strijdende partijen formuleren in het zogenoemde partijenmodel onderling verschillende beleidsvisies. Bovendien selecteert elk van deze partijen kandidaten die bereid en in staat worden geacht om dat programma ten uitvoer te brengen. Verder

zien Parijs er op toe dat de partijvertegenwoordigers in raad en eventueel college zich ook daadwerkelijk inzetten voor de realisatie van het programma. Kiezers kunnen bij periodieke verkiezingen stemmen op de partij waarvan het programma het beste aansluit bij de eigen voorkeuren. De uitslag van die verkiezingen bepaalt – ten slotte – welke van de partijen het meest nadrukkelijk zijn stempel kan drukken op de collectieve besluitvorming in raad en college. Zo kunnen de voorkeuren van burgers doorwerken in de gemeentelijke beleidsvorming.

Tabel 1: Vier visies op de volksvertegenwoordigende rol van het raadslid en bijbehorende karakteristieke uitgangspunten (met bijbehorende items uit survey onderzoek)

	Mensen hebben verschillende opvattingen over de rol die raadsleden als vertegenwoordigers van burgers in de gemeenteraad zouden moeten spelen. Hoe belangrijk vindt u het persoonlijk dat raadsleden
AFSPIEGELINGSMODEL	
Evenredig: geslacht	Naar geslacht een goede afspiegeling vormen van de bevolking
Evenredig: leeftijd	Naar leeftijd een goede afspiegeling vormen van de bevolking
Evenredig: sociaal	Naar beroep en inkomen een goede afspiegeling vormen van de bevolking
Evenredig: herkomst	Naar etnische of culturele achtergrond een goede afspiegeling vormen van de bevolking
VERTROUWENSPERSOON	
Lange termijn	Oog hebben voor de lange termijn
Gemeentebelang	Oog hebben voor het belang van de gemeente als geheel
Deskundigheid	Deskundig zijn
Onderhouden lokale contacten?	Contact onderhouden met burgers en organisaties uit de lokale samenleving
Weten wat leeft?	Op de hoogte zijn van wat er leeft onder burgers en organisaties uit de samenleving
PARTIJENMODEL	
Zorgen voor herkenbaar politiek geluid	In het raadsdebat een duidelijk herkenbaar politiek geluid laten horen
Realiseren partijprogramma	Zich inzetten voor het realiseren van hun partijprogramma
Met partij optreden als eenheid	van één partij met één stem spreken en eensgezind optreden
DEMOCRATISCHE WAAKHOND	
Bewaken inbreng burgers	Bewaken dat het gemeentebestuur in zijn beslissingen ook echt rekening houdt met de inbreng van burgers in de besluitvorming
Rekening houden met wat leeft	In hun beslissingen rekening houden met wat er leeft onder burgers en organisaties uit de samenleving
Zorgen voor participatiekanalen	Zorgen dat het gemeentebestuur burgers voldoende mogelijkheden biedt om mee te beslissen over het gemeentelijk beleid
Bewaken democratisch proces	Bewaken dat in gemeente besluiten democratisch worden genomen

De antwoordmogelijkheden waren:

(1) niet of van weinig belang; (2) niet erg belangrijk; (3) tamelijk belangrijk; (4) belangrijk; (5) zeer belangrijk. In de vragenlijst zijn de zestien items aangeboden in een andere, willekeurig bepaalde volgorde, dus niet geordend naar de vier visies.

Ondanks hun onderlinge verschillen gaan al deze visies op representatie er vanuit dat de vertegenwoordiger een spreekbuis is voor zijn achterban. Gezien de toenemende mondigheid en het hogere opleidingspeil van veel burgers is de vraag of de rol van de vertegenwoordiger als spreekbuis niet – tenminste deel – door de tijd is

achterhaald. In ons land heeft al bijna honderd jaar geleden Van Poelje gewezen op een dergelijke ontwikkeling (Denters, 2005). Vanuit dit perspectief is aannemelijk dat het belang van de rol van de vertegenwoordiger als spreekbuis afneemt en ontwikkelt zich mogelijk een nieuwe rol; die van het raadslid als *democratische waakhond*, of wat formeler als democratische procesbewaker en facilitator (Denters, 2005; Denters, De Groot & Klok, 2008). In die rol zet de gekozen vertegenwoordiger zich in om namens de gemeenschap die hij vertegenwoordigt meer mogelijkheden te treffen voor directe burgerinvloed en burgerinitiatieven (zelfbestuur) en de bewaking van de democratische kwaliteit (openheid, transparantie en gelijkheid) van bestuurlijke processen.

Ter beantwoording van onze eerste onderzoeksvraag is burgers gevraagd hoe zij aankijken tegen de rol van vertegenwoordigers en welk belang zij hechten aan de onderscheiden rollen van de vertegenwoordiger. Daarbij zijn hen de zestien uitspraken voorgelegd die in tabel 1 zijn weergegeven. Op basis van ons onderzoek kunnen we twee belangrijke conclusies formuleren. In de eerste plaats kunnen we concluderen dat burgers zinvol samenhangende opvattingen hebben over de rol van vertegenwoordigers.

Het was daarbij op voorhand geenszins uitgesloten dat de ondervraagde burgers over dit niet alledaagse onderwerp geen weloverwogen, min of meer samenhangende opvattingen zouden hebben, of elk aspect als belangrijk of wenselijk zouden zien.⁶ Onze resultaten geven evenwel een ander beeld. In antwoord op de vraag wat men als de belangrijke aspecten beschouwt van het raadslidmaatschap onderscheiden ook gewone burgers vier aspecten. Uit een principale componentenanalyse blijkt dat de zestien items uiteenvallen in vier samenhangende clusters (vergelijk tabel 2). Het gaat daarbij om dezelfde vier vormen van representatie die eerder ook theoretisch zijn geïdentificeerd. Ook burgers blijken dus te denken in de kaders van de verschillende modellen van politieke representatie: het model van de vertrouwenspersoon, het afspiegelingsmodel, het partijmodel en het model van de democratische waakhond. Hecht een burger bijvoorbeeld waarde aan sociale representativiteit dan acht die doorgaans niet alleen representativiteit naar geslacht belangrijk, maar ook evenredigheid naar bijvoorbeeld leeftijd en herkomst. Tegelijkertijd acht die burger andere aspecten van het raadslidmaatschap minder belangrijk: zoals bijvoorbeeld het gericht zijn op de realisatie van een partijprogramma.⁷

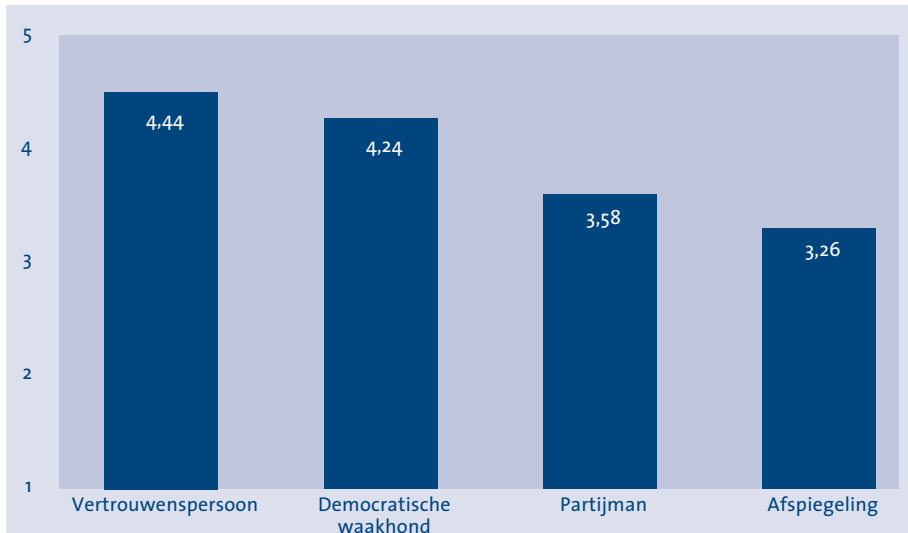
Tabel 2: Resultaten Principale Componenten Analyse van oordelen burgers over belang van verschillende onderdelen van de representatieve rol van raadsleden in de lokale democratie

	Component			
	1	2	3	4
VERTROUWENSPERSOON				
Lange termijn	,825	,008	,052	,072
Gemeentebelang	,776	,039	,154	,078
Deskundigheid	,688	,122	,240	,152
Onderhouden lokale contacten?	,655	,164	,342	,118
Weten wat leeft?	,735	,034	,354	,165
AFSPIEGELINGSMODEL				
Evenredig: geslacht	,150	,820	,012	,058
Evenredig: leeftijd	-,009	,798	,202	,142
Evenredig: sociaal	-,088	,767	,240	,219
Evenredig: herkomst	,205	,655	,057	,229
DEMOCRATISCHE WAAKHOND				
Bewaken inbreng burgers	,305	,187	,743	,153
Rekening houden met wat leeft	,432	,047	,732	,206
Zorgen voor participatiekanalen burgers	,151	,240	,730	,118
Bewaken democratisch proces	,499	,062	,550	,064
PARTIJENMODEL				
Zorgen voor herkenbaar politiek geluid	,112	,227	,176	,805
Realiseren partijprogramma	,240	,172	-,021	,777
Met partij optreden als eenheid	,067	,175	,283	,734

Principale Componenten Analyse. Varimax Rotatie (ladingen boven 0,50 gemarkeerd).

Het feit dat niet alleen democratietheoretici, maar ook burgers in deze termen blijken te denken, maakt het zinvol mogelijk om te vragen hoeveel belang ze nu hechten aan deze verschillende visies. Aan welke eisen moeten volksvertegenwoordigers volgens hun kiezers vooral voldoen? En, welke eisen achten zij van minder belang. Ook in dat opzicht blijken burgers onderscheid te maken.

In figuur 1 is weergegeven hoeveel belang burgers hechten aan de vier rollen. Uit die grafiek blijkt dat er relatief veel steun is voor het raadslid als vertrouwenspersoon. De gemiddelde score op de geconstrueerde vijfpuntschaal (gebaseerd op de vijf bij dit model behorende items) bedraagt 4,44. Dat is duidelijk hoger dan het belang dat burgers hechten aan de andere drie rollen. Dat blijkt ook als we burgers vragen om uit de lijst van de zestien items het allerbelangrijkste item te kiezen. Van de respondenten kiest dan 68 procent (N= 463) één van de items die naar dit aspect verwijzen. Daarbij is “deskundigheid” het meest genoemde afzonderlijke kenmerk (genoemd door 100 van de 463 respondenten).⁸

Figuur 1: Gemiddeld belang dat burgers hechten aan diverse aspecten van de vertegenwoordigende rol van raadsleden (N=463)

Ook de rol van de democratische waakhond wordt in vergelijking met de twee andere opvattingen belangrijk gevonden. De gemiddelde score hier is 4,24. Van de respondenten vindt 28 procent (N=463) een van de items die naar dit aspect verwijzen als het allerbelangrijkst, waarbij met name het rekening houden met wat er leeft onder de bevolking (72 maal) en het bewaken dat het bestuur dit ook doet (33 maal) veruit het meest genoemd worden. Opvallend veel lager is het belang dat wordt gehecht aan de partijpolitieke rol. Deze rol scoort onder burgers gemiddeld 3,58; een score tussen “tamelijk belangrijk” en “belangrijk”. Minder dan 3 procent (N=463) van de respondenten noemt een van de items die naar dit aspect verwijzen als het allerbelangrijkst. Inzet voor de realisatie van het partijprogramma en partijpolitieke profilering in het raadsdebat worden beide slechts door vier respondenten als het allerbelangrijkst aangeduid.

Aan de representativiteit van de raad hechten burgers nog minder belang. De gemiddelde score is 3,26. Dat betekent dat burgers dit aspect van de representatie tamelijk (maar nauwelijks meer dan dat) belangrijk vinden. Daarmee scoort dit aspect beduidend minder dan de andere aspecten van vertegenwoordiging.⁹ In het maatschappelijke debat en de wetenschappelijke literatuur gaat veel aandacht uit naar de representativiteit van de samenstelling van raden en besturen (naar geslacht: Leijenaar & Niemöller, 1989 en 1998; Merens & Hermans, 2008; naar opleiding: Bovens & Wille, 2009; naar herkomst: Dekker & Fattah, 2006). Burgers hechten hieraan echter duidelijk minder belang. In elk geval zijn er andere aspec-

ten van het functioneren van de raadsleden als volksvertegenwoordigers die ingezetenen wezenlijk belangrijker achten.

3 Voldoen raadsleden aan de verwachtingen van burgers?

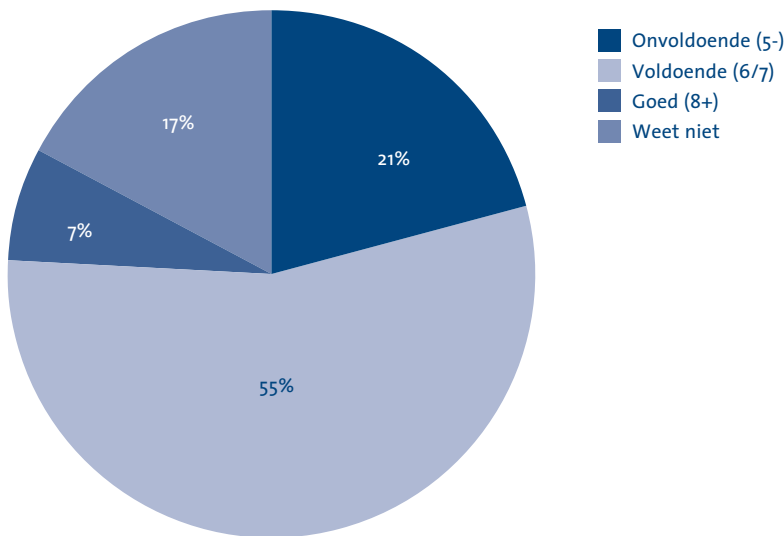
Nu we een beeld hebben van wat burgers belangrijk vinden voor het functioneren van hun lokale volksvertegenwoordigers is het natuurlijk de vraag hoe tevreden burgers zijn over hun raadsleden. Ook daarover zijn in het onderzoek vragen gesteld. Voordat we op de resultaten hiervan ingaan is het wel goed om eerst op te merken (zie tabel 3) dat de bekendheid van burgers over het lokaal bestuur en de raad bijzonder beperkt is.

Tabel 3: Kennis van de gemeenteraad en van de lokale politiek onder respondenten

	% ja of juiste antwoord	% nee of foute antwoord (inclusief weet niet)	N
Hoe vaak vinden verkiezingen van de gemeenteraad plaats?	78%	22%	500
Kent u naam van de burgemeester?	74%	26%	500
Kent u naam van een of meer raadsleden?	60%	40%	500
Wie benoemt / ontslaat wethouders?	40%	60%	500
Welke partij(en) heeft/hebben meeste zetels in de raad?	32%	68%	496

In de vragenlijst zijn vijf vragen gesteld. Meer dan driekwart van de respondenten weet nog wel dat er normaliter eens per vier jaar raadsverkiezingen plaatsvinden. Ook zegt driekwart van de respondenten de naam van de burgemeester te kennen. Of de naam die deze burgers in gedachten hebben ook juist is, staat echter niet vast. De werkelijke namenkennis is daarom waarschijnlijk lager. De kennis over zaken die de raad betreffen is fors lager. Zo zegt 40 procent géén naam van een raadslid te kunnen noemen. De overige 60 procent zegt wel een naam van een raadslid te kennen. Ook hier is de vraag of de namen die deze burgers menen te kennen ook daadwerkelijk juist zijn en is aannemelijk dat de werkelijke namenkennis lager is. Ook de kennis van andere aspecten van het lokaal bestuur en de raad is beperkt. Minder dan de helft, namelijk 40 procent van de respondenten weet dat het de raad is die wethouders benoemt en ontslaat, terwijl van de respondenten maar 32 procent weet welke partij of partijen de meeste zetels in de raad hebben.¹⁰

Gezien deze beperkte kennis verbaast het niet dat als we burgers vragen naar hun tevredenheid over het functioneren van de raad nogal wat mensen geen antwoord geven of zeggen het niet te weten. Dat geldt voor 17 procent van de 500 respondenten. Meer dan de helft van de ondervraagden (55 procent) geeft aan dat raadsleden voldoende of ruim voldoende functioneren. Een kleine groep (7 procent) is nog positiever. Niettemin laat figuur 2 zien dat er ook een flinke minderheid van burgers (21 procent) is die van mening is dat raadsleden onvoldoende functioneren. Onder de burgers die een opvatting hebben over het functioneren is de gemiddelde score, als men burgers vraagt hoe zij alles bij elkaar het functioneren van hun raadslid beoordelen, een 6,07 (standaarddeviatie= 1,35; N=417).

Figuur 2: Algemeen oordeel burgers over functioneren raadsleden eigen gemeente (N= 500)

Zet men dit algemene oordeel af tegen de specifieke oordelen over de diverse aspecten van de vertegenwoordigende functie (die we eerder hebben onderscheiden) dan valt op dat in veel opzichten de specifieke oordelen niet wezenlijk afwijken van het algemene oordeel (zie tabel 4). Dat geldt voor alle aspecten in de tabel die leeg zijn gelaten. Daar wijkt het specifieke oordeel noch in positieve (+ score), noch in negatieve (- score) zin af van het algemene oordeel. In positieve zin springt er maar één aspect uit. Burgers zijn tevreden over de mate waarin raadsleden zich inzetten voor het realiseren van hun partijprogramma. Dit positieve punt moet echter wel gelijk worden gerelativeerd. Eerder bleek namelijk dat burgers dit over het algemeen een relatief onbelangrijk onderdeel van de vertegenwoordigende rol vinden.

Het aantal negatieve afwijkingen van het algemene oordeel is beduidend groter. Die afwijkingen betreffen in de eerste plaats de ontevredenheid van burgers over de mate waarin de raad een afspiegeling van de bevolking vormt. Gezien de feitelijke situatie, waarin de representativiteit van raden in al deze opzichten verre van optimaal is (naar geslacht: Leijenaar & Niemöller, 1989 en 1998; Merens & Hermans, 2008; naar opleiding: Bovens & Wille, 2009; naar herkomst: Dekker & Fattah, 2006; algemeen: Denters, De Groot & Klok, 2011) behoeft de onvrede geen verbazing. In de tweede plaats zien we dat burgers relatief ontevreden zijn over de rol van het raadslid als democratische procesbewaker. Burgers zijn enerzijds ontevreden over de mate waarin raadsleden zelf rekening houden met de inbreng van burgers en bewaken of het bestuur zich voldoende rekenschap geeft van wat er leeft in de lokale samenleving. Voorts zijn burgers ook relatief ontevreden over de mate waarin raadsleden zich inspannen om in het lokaal bestuur te zorgen voor voldoende mogelijkheden voor directe burgerparticipatie.

Tabel 4: Afwijkingen tussen algemene tevredenheid over raadsleden en tevredenheid met diverse onderdelen van de vertegenwoordigende rol van raadsleden

	Overall tevredenheid: 6.07 (minimum 1 maximum 10)		
	+	0	-
VERTROUWENSPERSOON			
Lange termijn			5,84
Gemeentebelang			
Deskundigheid			
Onderhouden lokale contacten?			
Weten wat leeft?			
AFSPIEGELINGSMODEL			
Evenredig: geslacht			5,92
Evenredig: leeftijd			5,78
Evenredig: sociaal			5,80
Evenredig: herkomst			5,52
DEMOCRATISCHE WAAKHOND			
Bewaken inbreng burgers			5,65
Rekening houden met wat leeft			5,68
Zorgen voor participatiekanalen			5,53
Bewaken democratisch proces			
PARTIJENMODEL			
Zorgen voor herkenbaar politiek geluid			
Realiseren partijprogramma	6,30		
Met partij optreden als eenheid			

* In de + en de - kolom

Deze tabel vermeldt alleen statistisch significante afwijkingen tussen het algemene oordeel en het specifieke oordeel (paired sampled-test $\alpha = .05$; tweezijdig)

Beide factoren beïnvloeden het algemene oordeel over raadsleden. Daarbij is het effect van de ervaren tekortkomingen in de democratische kwaliteitsbewaking duidelijk sterker dan de gebrekkige representativiteit.¹¹ Dit blijkt uit een regressie-analyse, waarin we de algemene tevredenheid verklaren met behulp van twee factoren “tevredenheid met de representativiteit” (gemiddelde score van vier items) en “tevredenheid met waakhondfunctie” (gemiddelde score vier items). De totale verklaarde variantie van de twee factoren was 61 procent. Het effect van beide factoren is statistisch significant (op 1%; eenzijdige toets). De gestandaardiseerde regressie-coëfficiënt voor de waakhondfunctie was 0,54; de vergelijkbare coëfficiënt voor de representativiteit was duidelijk lager. Dit weerspiegelt het eerder al gerapporteerde verschil in het belang dat burgers hechten aan beide functies: de waakhondfunctie werd door burgers aanzienlijk belangrijker gevonden dan de representativiteit.

4 Een tussenbalans

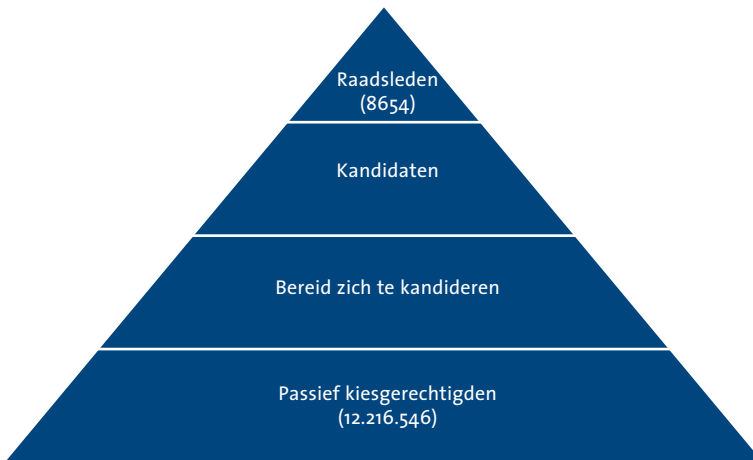
Op basis van deze resultaten kan worden geconcludeerd dat met name de rol van de gemeenteraad als bewaker van de kwaliteit van democratische processen aandacht behoeft. Dit aspect achten burgers relatief belangrijk en geeft ook aanleiding tot veel onvrede onder burgers. Het gaat hier om het zorgen dat er lokaal voldoende kanalen zijn voor burgerparticipatie en -initiatieven en het controleren of er vervolgens voldoende rekening wordt gehouden met de inbreng van burgers. Dit is bij uitstek het onderdeel van de vertegenwoordigende rol van de raad, waaraan burgers zowel veel gewicht toekennen en waarover ze tegelijk ook relatief ontevreden zijn.

Als we vervolgens kijken naar de tevredenheid van burgers over raadsleden, dan zien we dat burgers over het algemeen “niet ontevreden” zijn. Zestig procent van de burgers geeft raadsleden in de eigen gemeente een zes of een zeven. Het oordeel over raadsleden is dus bepaald niet negatief. Maar het is echter ook niet zo dat raadsleden door burgers met lof en waardering worden overladen. Van de overige bijna veertig procent heeft ongeveer geen oordeel over het functioneren van de raadsleden en de andere helft is negatief in zijn oordeel. Het zou tegen deze achtergrond overdreven zijn om te zeggen dat raadsleden verzekerd zijn van een dankbaar publiek. Tegen die achtergrond is de vraag hoe het staat met de animo van burgers om zich kandidaat te stellen voor de gemeenteraad. Die vraag staat centraal in de volgende paragraaf.

5 Bereidheid om zich desgevraagd kandidaat te stellen

De uitoefening van het passief kiesrecht vormt waarschijnlijk een van de minst onderzochte vormen van politieke participatie. Zoals in de inleiding betoogd, is er onderzoek verricht naar de achtergronden van (lokale) volksvertegenwoordigers en de rekrutering van lokale volksvertegenwoordigers. Daarmee richt de aandacht zich vooral op de bovenste etages van de electorale piramide (zie figuur 3). Over de vraag wat zich afspeelt op de lagere verdiepingen is bijzonder weinig bekend. Velen beschikken over het passief kiesrecht maar wie van de verkiesbare burgers zijn desgevraagd bereid zich kandidaat te stellen?

Nederlands onderzoek naar de bereidheid van burgers om zich desgevraagd kandidaat te stellen voor de raad – het rekruteringspotentieel voor toekomstige raadsleden – is mij niet bekend. In het kader van een internationaal vergelijkend onderzoeksproject in 2000 zijn hierover enige vragen aan Nederlandse burgers gesteld. Dezelfde vraag is indertijd ook gesteld aan burgers van drie andere kleine Europese landen: Denemarken, Noorwegen en Zwitserland. Uit het betreffende onderzoek blijkt dat de bereidheid onder Nederlandse burgers beduidend lager is dan in de andere onderzochte landen (zie tabel 5).

Figuur 3: De electorale piramide, raadsverkiezingen 2010 (bron: Denters & Rose, 2012)

Op dit moment verricht ik met mijn Noors-Amerikaanse collega Larry Rose onderzoek naar de achtergronden van deze verschillen. Daarbij concentreren we ons op de verschillen tussen Nederland en Noorwegen. Een mogelijke verklarende factor voor het verschillen tussen beide landen is de politiek-culturele en institutionele context. Zo is bijvoorbeeld in Noorwegen het raadslidmaatschap veel meer dan bij

ons gepositioneerd als een burgerplicht: burgers kunnen door een partij of door medeburgers – zonder toestemming van de persoon in kwestie – kandidaat worden gesteld en als men wordt gekozen is men verplicht het raadslidmaatschap te aanvaarden tenzij men zeer goede persoonlijke redenen heeft om in aanmerking te komen voor een ontheffing. Dat is een andere constellatie dan in ons land, waar zelfs als men willens en wetens plaats heeft genomen op een lijst en bijvoorbeeld door voorkeurstemmen wordt gekozen, op elk gewenst moment en zonder verdere toetsing alsnog kan bedanken voor de eer.

Tabel 5: Antwoordverdelingen op de vraag “Zou u desgevraagd bereid zijn kandidaat te staan als gemeenteraadslid” in vier Europese landen (gegevens uit 2001); in procenten

	Nederland	Noorwegen	Denemarken	Zwitserland
Ja	4.6	10.6	11.9	9.3
Zou het overwegen	11.3	7.5	15.1	13.7
Weet niet / geen antwoord	5.0	1.7	1.0	0.3
Neen	79.0	80.0	72.0	76.7
Aantal respondenten	1060	2191	2763	1690

Databestand SLDE onderzoek (Denters, Goldsmith, Ladner, Mouritzen, Rose)

Het is ook mogelijk om deze uitkomsten te vergelijken met meer recente Nederlandse cijfers. In het met steun van de VNG voor deze trendlezing uitgevoerde onderzoek van de UT is een vergelijkbare vraag gesteld. Het interessante van deze vergelijking (zie tabel 6) is dat tussen 2001 en 2012 de Wet Dualisering is ingevoerd.

Tabel 6: Antwoordverdelingen op de vraag “Zou u desgevraagd bereid zijn kandidaat te staan als gemeenteraadslid” in vier Europese landen (gegevens uit 2001 in 2012); in procenten

	Nederland 2001	Nederland 2012
Ja	4.6	7.1
Zou het overwegen	11.3	25.8
Weet niet / geen antwoord	5.0	4.6
Neen	79.0	62.5
Aantal respondenten	1060	500

Al met al lijkt de bereidheid van burgers om zich desgevraagd kandidaat te stellen voor gemeenteraden in de jaren na de invoering van de dualisering in elk geval niet afgenomen. De cijfers suggereren zelfs een toename van deze bereidheid. We moeten echter om twee redenen voorzichtig zijn voordat we de loftrampet blazen.

In de eerste plaats is de belangrijkste verschuiving niet te vinden onder de mensen die met enige stelligheid “ja” zeggen, maar onder de mensen die zouden overwegen dit te doen. Het is aannemelijk dat juist in deze categorie nogal wat sociaal wenselijke antwoorden worden gegeven. Het verschil in de uitkomsten in de twee jaren kan hiermee te maken hebben. In 2012 ging het onderzoek – anders dan in 2001 – expliciet over gemeenteraden en hun leden en het belang dat mensen aan het werk van deze raadsleden hechten. In de context van zo’n onderzoek valt niet uit te sluiten dat meer mensen neigen tot een sociaal wenselijk positief antwoord. In de tweede plaats moet worden benadrukt dat, zelfs als er sprake is van een gestegen bereidheid er allerlei redenen kunnen zijn voor een dergelijke veranderingen. Het hoeft niet per se te maken hebben met de invoering van de dualisering. Niettemin kunnen we wel concluderen dat er in elk geval geen aanwijzingen zijn dat de dualisering heeft geleid tot een daling van de bereidheid van burgers om zich kandidaat te stellen. Als er al een effect zou zijn, dan is dat eerder positief dan negatief.

In het onderzoek is ook gekeken naar wat burgers zien als de aantrekkelijke en minder aantrekkelijke kanten van het lidmaatschap van de raad. In de eerste plaats hebben we een open vraag gesteld waarin we burgers hebben gevraagd naar de aantrekkelijke kanten van het raadslidmaatschap.¹² Ruim minder dan de helft van de respondenten beantwoordt deze vraag. In totaal worden meer dan tweehonderd antwoorden gegeven. In 2008 stelde de commissie Aarts: “Het raadslidmaatschap is in de eerste plaats vooral een inspirerend ambt. In de gemeenteraad kun je meedenken over en invloed uitoefenen op de directe leefomstandigheden in je gemeente.” Daarnaast spreken raadsleden “van een leerzame ervaring of zelfs van een verrijking”. In de antwoorden die burgers geven (zie tabel 7) zien we datzelfde beeld terugkomen. De mogelijkheid om mee te denken, mee te praten en mee te beslissen over het vormgeven van de eigen gemeente en het kunnen beïnvloeden van de lokale gang van zaken wordt veelgenoemd als een aantrekkelijk aspect van het raadswerk. Ook het vertegenwoordigen van de opvattingen van burgers en het verbeteren van de kwaliteit van het bestuur worden in dat kader relatief vaak genoemd. Al deze overwegingen betreffen de beïnvloeding van beleid en bestuur. Daarnaast wordt door burgers ook vaak genoemd dat men als raadslid ook iets kan doen voor de gemeenschap en uitdrukking kan geven aan zijn betrokkenheid bij de gemeenschap. Relatief vaak ziet men het raadslidmaatschap ook als een interessant ambt en een mogelijkheid om kennis en ervaring op te doen.

Tabel 7: Aantrekkelijke kanten van het raadswerk in de ogen van burgers

Beïnvloeden beleid en bestuur:	119 (55%)
- meebeslissen, meedenken en invloed uitoefenen	78 (36%)
- vertegenwoordigen burgers, inbrengen wat er leeft	27 (12%)
- verbeteren bestuur, meer deskundigheid	14 (6%)
Burgerzin:	94 (43%)
- betrokkenheid, iets doen voor de gemeenschap, plicht	62 (29%)
- interessant, ontwikkelen politieke kennis en competenties	32 (15%)
Persoonlijke baten (inkomen, aanzien, netwerk)	4 (2%)
Totaal	217 (100%)

Per respondenten zijn soms zijn meerdere redenen gegeven. Een klein aantal antwoorden (minder dan 10) viel niet te classificeren en is buiten beschouwing gelaten.

Maar het raadswerk wordt zeker niet alleen maar positief gewaardeerd. Het kent een aantal kanten die burgers, maar ook raadsleden zelf negatief waarderen en die ook maken dat veel burgers desgevraagd voor het lidmaatschap van de raad bedanken (tabel 8). Het eerste dat opvalt als we de tabellen 7 en 8 vergelijken is dat het aantal positieve antwoorden (217) veel kleiner is dan het aantal genoemde negatieve antwoorden (410). Dit weerspiegelt het geringe animo om raadslid te worden. De redenen om af te zien van een raadslidmaatschap verwijzen vaak naar het gebrek aan politieke belangstelling of ambitie: “Ik ben niet politiek georiënteerd”, of “Het heeft niet mijn interesse”. Maar vaker nog geeft men aan weerzin tegen het politieke bedrijf. De negatieve associaties betreffen enerzijds verwijzingen naar het politieke proces. Men spreekt van een trage besluitvorming, besluiteloosheid, papierwinkels en bureaucratie. Ook verwijst men naar zaken die men negatief associeert met politiek en politieke partijen: gekonkel, achterkamers, eigenbelang in plaats van het algemeen belang en dergelijke. Ten slotte verwijst men ook vaak naar het ondankbare karakter van het raadswerk: “Je krijgt overal de schuld van!” of “Er zijn altijd wel mensen ... die het niet eens zijn met wat je zegt of doet, ook als je het beste voor hebt met de gemeente of de burgers” en dezelfde respondent zegt zelfs “link baantje, gemeenteraadslid”.

Tabel 8: Onaantrekkelijke kanten en redenen om af te zien van raadslidmaatschap

Wil niet	182 (44%)
- geen interesse / ambitie	60 (15%)
- afkeer politiek (eindeloos vergaderen, gekonkel, bureaucratie)	94 (23%)
- ondankbaar werk	28 (7%)

Kan niet	228 (56%)
- tijdrovend, onverenigbaar met baan	112 (27%)
- ongeschikt, mis kennis en ervaring	81 (20%)
- te oud / te jong, niet gezond	35 (9%)
Totaal	410 (100%)

Per respondenten zijn soms zijn meerdere redenen gegeven. Een klein aantal antwoorden (minder dan 10) viel niet te classificeren en is buiten beschouwing gelaten.

Naast niet willen, vormt “niet kunnen” ook een reden om te bedanken voor het raadslidmaatschap. Dat niet kunnen verwijst onder meer naar het feit dat veel mensen aangeven zich niet geschikt te vinden: men zegt de benodigde kennis en ervaring te missen. Ook verwijst men naar de eigen leeftijd: sommigen vinden zich te jong anderen daarentegen achten zich te oud. Ook gezondheidsproblemen worden in dit verband genoemd. Maar het meest wordt gezegd dat men geen tijd heeft en het raadswerk niet te combineren vindt met het werk of andere bezigheden.

6 Conclusie

“A dirty job that needs to be done”. In die ene zin typeert een van de respondenten kernachtig het beeld dat veel Nederlanders hebben van het raadslidmaatschap. Men ziet het als een overwegend onaantrekkelijke job en slechts weinigen zijn bereid om een dergelijke baan te accepteren. Niettemin vinden burgers het werk van de lokale volksvertegenwoordigers belangrijk en men is niet zonder meer ontevreden over de manier waarop de raadsleden hun werk doen. Daarbij moet wel worden aangetekend dat de bekendheid van burgers met raadsleden en hun werk beperkt is. Dat draagt niet bij tot de aantrekkelijkheid van het lidmaatschap van de raad.

Literatuur

- Bovens, M. & A. Wille, *Diploma democracy. On the tensions between meritocracy and democracy*, Leiden / Utrecht, 2009.
- Burke, E., *Speech at Mr. Burke's Arrival in Bristol*, in: I. Kramnick (ed.), *The portable Edmund Burke*, Harmondsworth, 1999.
- Commissie Aarts, *Aangelegd om in vrijheid samen te werken. Dualisering: bijsturing geboden*, Stuurgroep Evaluatie Dualisering Gemeentebestuur, Den Haag, 2004.
- Converse, P.E., *Attitudes and non-attitudes. Continuation of a dialogue*, in: E.R. Tufte (ed.), *The quantitative analysis of social problems*, Reading, 1970, p. 168-189.
- Dahl, R.A., *A democratic dilemma. System effectiveness versus citizen participation*, in: R.A. Dahl (ed.), *Toward democracy. A journey; reflections 1940-1997*, volume 1, Berkeley, 1977, p. 429-441.
- Dahl, R.A. & E.R. Tufte, *Size and democracy*, Stanford, 1973.
- Dekker, L. & B. Fattah, *Meer diversiteit in de gemeenteraden*, Instituut voor Publiek en Politiek, Amsterdam, 2006.
- Denters, B., *Size and political trust. Evidence from Denmark, the Netherlands, Norway and the United Kingdom*, *Environment and Planning C: Government and Policy* 20 (6), 2002, p. 793-812.
- Denters, B., *Squandering away Thorbecke's legacy? Some considerations on recent Dutch local government reforms*, in: H. Reynaert, P. Delwit, K. Steyvers & J.B. Pilet, *Revolution or renovation? Reforming local politics in Europe*, Brugge, 2005, p. 421-444.
- Denters, B., E. Reimink, M. Boedeltje & P. Geurts, *Politieke gelijkheid bij diverse vormen van electorale en non-electorale politieke participatie*, in: R. Andeweg & J. Thomassen (red.), *Democratie doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie*, Leiden, p. 119-137.
- Denters, B., M. de Groot & P.J. Klok, *Een wezenlijke vertegenwoordiging der burgerij. Over de rollen van de gemeenteraad na de dualisering van het gemeentebestuur*, in: *Congresuitgave Staat van de Dualisering*, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag, 2008.
- Denters, B., M. de Groot & P.J. Klok, *"Staan voor" en "gaan voor" ...: vertegenwoordiging in de lokale democratie*, in: R. Andeweg & J. Thomassen (red.), *Democratie doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie*, Leiden, 2011, p. 369-383.
- Denters, S.A.H., *Raadsleden en partijdemocratie*, in: S.A.H. Denters & H. van der Kolk (red.), *Leden van de raad, ...: hoe zien raadsleden uit zeven grote gemeenten het raads-lidmaatschap?*, Delft, 1993, p. 69-95.

- Denters, S.A.H., Burgers, representatie en verantwoordelijkheid, in: P. de Jong, e.a. (red.), *Verantwoordelijkheid en verantwoording in het openbaar bestuur*, Den Haag, 1995, p. 119-131.
- Denters, S.A.H., M.J.E.M. van Dam & A.F.A. Korsten (red.), *Themanummer Dualisme en lokale democratie*, Bestuurskunde, 2000, jaargang 9, nummer 2.
- Denters, S.A.H. & P.A.Th.M. Geurts, Politieke gelijkheid. De sociale representativiteit van participatie in de lokale politiek, in: S.A.H. Denters & P.A.Th.M. Geurts (red.), *Lokale democratie in Nederland. Burgers en hun gemeentebestuur*, Bussum, 1998, p. 159-192.
- Denters, S.A.H. & H.M. de Jong, *Tussen burger en bestuur. Een empirisch onderzoek naar de positie van het raadslid in de Overijsselse gemeenten*, Enschede, 1992.
- Denters, S.A.H. & H.M. de Jong, De staatsvorm van het koninkrijk, in: W. Derksen & W.G.M. Salet (red.), *Bouwen aan het binnenlands bestuur*, Den Haag, 1996, p. 15-48.
- Denters, S.A.H. & H. van der Kolk (red.), *Leden van de raad, ...: hoe zien raadsleden uit zeven grote gemeenten het raadslidmaatschap?*, Delft, 1993.
- Denters, B. & L.E. Rose, *Willing to stand ... if asked: Candidacy for local council elections in the Netherlands and Norway*, z.p., 2012 (unpublished manuscript).
- Groot, M. de, B. Denters & P. J. Klok, Strengthening the councillor as a representative and scrutiniser. The effects of institutional change on councillors' role orientations in the Netherlands, in: *Local Government Studies*, 2010, 36 (3), p. 401-423.
- Groot, M. de, *Democratic effects of institutional reform in local government. The case of the Dutch Local Government Act 2002*, dissertatie Universiteit Twente, Enschede, 2009.
- Hasselt, W.J.C. van, *Nederlandse Staatsregelingen en Grondwetten (17e druk)*, Alphen aan den Rijn, 1987.
- Judge, D., *Representation. Theory and practice in Britain*, Londen, 1999.
- Kolk, H. van der, *Electoraal controle. Lokale verkiezingen en responsiviteit van politici*, dissertatie Universiteit Twente, Enschede, 1997.
- Kouwe, E. van der, P. Pennings & H. Keman, Tussen mandaat en resultaat. Problemen in de vertegenwoordigende democratie, in: R. Andeweg & J. Thomassen (red.), *Democratie doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie*, Leiden, 2011, p. 351-368.
- Leijenaar, M.H. & B. Niemöller, Vrouwen en mannen in het lokaal bestuur, in: W. Derksen & A.F.A. Korsten (red.), *Lokaal bestuur in Nederland. Inleiding in de gemeentekunde*, Alphen aan den Rijn, 1989, p. 159-173.

- Leijenaar, M.H. & B. Niemöller, Politieke betrokkenheid van vrouwen en mannen op lokaal niveau, in: S.A.H. Denters & P.A.Th.M. Geurts (red.), *Lokale democratie in Nederland. Burgers en hun gemeentebestuur*, Bussum, 1998, p. 193-218.
- Merens, A. & B. Hermans, *Emancipatiemonitor 2008*, SCP/ CBS, Den Haag, 2008.
- Mill, J.S., *Utilitarianism, On liberty, Considerations on representative government, Remarks on Bentham's philosophy*, Londen, 1993.
- NCW, *Een democratie van ambtenaren en leraren. Een onderzoek naar de beroepsachtergrond van politici*, Den Haag, 1993.
- Pitkin, H.F., *The concept of representation*, Berkeley, 1967.
- Ridder, J. den, J. van Holsteyn & R. Koole, De representativiteit van partijleden in Nederland, in: R. Andeweg & J. Thomassen (red.), *Democratie doorgelicht. Het functioneren van de Nederlandse democratie*, Leiden, 2011, p. 165-184.
- Thomassen, J.J.A., *Kiezers en gekozenen in een representatieve democratie*, Alphen aan den Rijn, 1976.
- Thomassen, J.J.A., Politieke representatie, in: J.J.A. Thomassen (red.), *Hedendaagse democratie*, Alphen aan den Rijn, 1991, p. 165-186.
- Tocqueville, A. de, *Democracy in America*, New York, 1990.
- Toonen, Th.A.J., *Denken over binnenlands bestuur, Theorieën van de gedecentraliseerde eenheidsstaat bestuurskundig beschouwd*, Den Haag, 1987.
- Tops, P.W. e.a., *Lokale democratie en bestuurlijke vernieuwing in Amsterdam*, Den Haag, Utrecht, Eindhoven, Tilburg, Nijmegen en Zwolle (zeven delen), Delft, 1991.
- Verba, S., K.L. Schlozman & H.E. Brady, *Voice and equality. Civic voluntarism in American politics*, Cambridge (Mass.), 1995.
- Vetter, A., *Lokale Politik als Ressource der Demokratie in Europa? Lokale Autonomie, lokale Strukturen und die Einstellungen der Bürger zur lokalen Politik*, Opladen, 2002a.
- Vetter, A., *Local political competence in Europe. A resource of legitimacy for higher levels of Government?*, in: *International journal of public opinion research* 14 (1), 2002b, p. 3-18.

Noten

- 1 De essentie van de bepaling uit 1848 is thans vervat in de artikelen 125 lid 1 (hoofdschap van de raad) en artikel 129 lid 1 (rechtstreekse verkiezing door ingezetenen) van de Grondwet.
- 2 Niet voor niets is de lokale democratie beschouwd als een leerschool voor democratisch burgerschap. Dat was reeds het geval bij klassieke theoretici als Alexis de Tocqueville (1990) en John Stuart Mill (1993) en in hun voetsporen ook onze eigen J.R. Thorbecke (zie Toonen, 1987; Denters & De Jong, 1996). Maar ook eigentijdse democratietheoretici – van sterk verschillende signatuur – als Dahl en Tufte (1973) zien directe participatie in kleinschalige, veelal lokale gemeenschappen als een wezenlijke ingrediënt voor een levensvatbare democratie per se (zie later ook Dahl, 1997). Zie ook Vetter (2002a en 2002b).

- 3 De bruto steekproef bestond uit 1408 personen. Het onderzoek is online uitgevoerd (CASI; Computer Assisted Selfcompletion Interviewing). Van de bruto steekproef is 47% in eerste aanleg met succes benaderd en heeft uiteindelijk 36% (N=500) de vragenlijst volledig beantwoord. De netto steekproef wijkt door differentiële nonreponse enigszins af van de populatie. Om de effecten hiervan te corrigeren zijn de resultaten in deze rapportage gewogen.
- 4 In Nederland had in 2011 95 procent van de bevolking toegang tot het Internet. Er zijn in de toegang tot het Internet overwegend bescheiden verschillen: mensen in de leeftijd boven 65 jaar (75%), niet-werkzame personen (88%), mensen met lagere inkomens (90%), een lagere opleiding (90%) en vrouwen (94%), hebben minder dan gemiddeld toegang tot het Internet (Bron: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/selection/?VW=T&DM=SLNL&PA=71098ned&D1=33-133&D2=0-2,24-33&D3=a&HDR=G1&STB=T,G2>; geraadpleegd op: 2 maart 2012).
- 5 Deze openheid naar en communicatie de achterban wordt ook wel aangeduid als de responsiviteit van de vertegenwoordiger (zie Pitkin, 1967; Denters, 1995; Van der Kolk, 1997).
- 6 De vraag is of er sprake is van daadwerkelijke houdingen of van zogenaamde non-attitudes (Converse, 1970).
- 7 Die samenhang blijkt ook uit de goede schaalbaarheid van de bij de diverse modellen horende items. Voor de diverse modellen zijn schalen geconstrueerd en de Cronbach alpha's voor de items is achtereenvolgens: vertrouwenspersoon (5 items, $\alpha = 0,84$); afspiegeling (4 items, $\alpha = 0,81$); partijmodel (3 items, $\alpha = 0,76$) en democratische waakhond (4 items, $\alpha = 0,82$).
- 8 Ook als men rekening houdt met de omstandigheid dat deze dimensie door vijf items wordt gerepresenteerd is 68 procent zeer veel.
- 9 Bij een toets van de verschillen tussen de vier gerapporteerde gemiddelden blijkt dat alle verschillen tussen de gemiddelden statistisch significant zijn (paired sample t-test; significantie 1 %, tweezijdige toetsing).
- 10 Bij deze laatste vraag is daadwerkelijk gecontroleerd of het gegeven antwoord van de respondent werkelijk juist was.
- 11 Dit blijkt uit een regressieanalyse, waarin we de algemene tevredenheid verklaren met behulp van twee factoren "tevredenheid met de representativiteit" (gemiddelde score van vier items) en "tevredenheid met waakhondfunctie" (gemiddelde score vier items). De totale verklaarde variantie van de twee factoren was 61 procent, waarbij de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt voor de waakhondfunctie was 0,54 en die van de representativiteit was duidelijk geringer. Het effect van beide factoren is statistisch significant (op 1%; eenzijdige toets).
- 12 De antwoorden op deze open vraag zijn gecodeerd aan de hand van een categorieënsysteem dat was gebaseerd op de analyse die Verba, Brady & Schlozman (1995) hebben gebruikt in een Amerikaans onderzoek naar de motieven van burgers om wel en niet te participeren.